

Toimittaneet
HEMMO LAIHO & OLLI KOISTINEN

VALISTUKSEN HAASTE

Kirjoituksia järjen ja
tiedon merkityksestä

Gaudeamus

Copyright © 2024
Tekijät & Gaudeamus

Gaudeamus Oy
www.gaudeamus.fi

Kannen suunnittelu Ville Karppanen
Kartat sivuilla 222–223 Hannu Linkola

KL 11 • UDK 1

ISBN 978-952-345-258-9

Painopaikka: Tallinna Raamatutrükikoja ÖU, Tallinna 2024

SISÄLLYS

Johdanto (<i>Hemmo Laiho & Olli Koistinen</i>)	9
--	---

I

1 Valistus ja modernin eurooppalaisuuden alku (<i>Charlotta Wolff</i>)	29
2 Valistus ja vapaus (<i>Eerik Lagerspetz</i>)	54
3 <i>Sapere aude</i> – kaksiteräinen miekka? (<i>Hemmo Laiho</i>)	76
4 Onko posthumanistinen valistushumanismin kritiikki humanismia? (<i>Inkeri Koskinen</i>)	93

II

5 Valistuksen perintö ja lääketiede (<i>Samuli Rautava</i>)	113
6 Valistuksen oikeudellisten vaikutusten leviäminen Suomessa – esimerkkinä uskonnonvapaus (<i>Mia Korpiola</i>)	136
7 Mary Wollstonecraftin valistusajattelu Suomessa (<i>Martina Reuter</i>)	166
8 Kolonialismin ja valistusajan perintö Tyynenmeren saarivaltioissa (<i>Milla Vaha</i>)	204

III

9 Condillac, Hamann ja valistuksen perinne (<i>Timo Kaitaro</i>)	231
10 Johann Gottfried Herderin myöhäisvalistuksellinen historianfilosofia (<i>Liisa Steinby</i>)	250
11 Valistuksen vai romantiikan dialektiikka? (<i>Ilkka Niimiluoto</i>) ...	274
12 Taiasta vapautettu maailma – valistuksen merkitys nykyfilosofiassa (<i>Sami Pihlström</i>)	292

Viitteet	326
Lähteet ja kirjallisuus	371
Valistuksen aikajana	408
Henkilöhakemisto	414
Kirjoittajat	422